

POGLED SA DRUGE STRANE ZLATNOG KRUGA – ZAPADNI BALKAN I EVROPSKA UNIJA

"Velika je iluzija da se u Evropu može separatno, paralelno ili konkurentski. Voz za Brisel ide preko Sarajeva, Zagreba, Skoplja i Tirane."

*Živorad Kovačević,
predsednik Evropskog pokreta u Srbiji*

Završetak "hladnog" rata i ujedinjenje Nemačke su, nesumnjivo, obeležili kraj jedne epohe. Rušenjem Berlinskog zida srušen je i postojeći bipolarni poredak. Ideološki podeljena Evropa je postala prošlost a Evropska unija (tadašnja Evropska Zajednica) je dobila centralnu ulogu u formiranju novog lica evropskog kontinenta. Ekonomska snaga i politički značaj su je nametnuli kao jedinog, logičnog partnera u demokratizaciji postkomunističkih zemalja. Od ovog trenutka politikom EZ/EU prema svojim susedima na Istoku dominira ideja o daljem pristupanju i proširenju same Unije.

Zemlje koje su pola veka provele iza „gvozdene zavese“ su u tom trenutku pokazale nesumnjivu želju da se pridruže društvu, u tom trenutku, evropske dvanaestorice. Prekretnicu u politici EU prema zemljama Centralne i Istočne Evrope predstavljao je skup šefova država i vlada u Kopenhagenu juna 1993. godine, kada je, po prvi put, jedna institucija Evropske unije dala zvaničnu političku podršku za prijem ovih zemalja. Ovakva podrška je, međutim, bila uslovljena ispunjavanjem odgovarajućih kriterijuma od strane svih zemalja koje su istakle svoju kandidaturu za priključenje Uniji .

Kriterijumi za pristupanje (kriterijumi iz Kopenhagena) baziraju se na konstitutivnim Ugovorima EU i tiču se pravnih, ekonomskih i političkih preduslova koje jedna zemlja mora ispuniti da bi postala potencijalni kandidat za pridruženje Evropskoj uniji. Ovi kriterijumi se sastoje u sledećem:

- stabilnost demokratije i institucionalna stabilnost (postojanje pravne države, višepartijskog sistema, pluralizam, zaštita ljudskih i manjinskih prava itd),
- funkcionalna, konkurentna, tržišna privreda
- sposobnost i kapacitet da se preuzmu prava i obaveze koje prolaze iz tekovina Zajednice (acquis communautaire - pravo Evropske unije)
- saglasnost sa političkim ciljevima Unije, kao i ekonomske i monetarne unije

Na samitu u Kopenhagenu je naglašeno da će, putem ovih kriterijuma, Evropska unija procenjivati sposobnost novih zemalja kandidata za potencijalno članstvo u Uniji.

U nameri da pokažu svoju pripadnost „Zapadu“ i da trasiraju svoj „povratak Evropi“ dvanaest država Centralne i Istočne Evrope je potpisalo tzv. Evropske sporazume sa

Evropskom unijom. Evropski sporazimi su bilateralni ugovori kojima je između EU i potencijalnih kandidata po prvi put institucionalizovan politički dijalog na jedan pravno obavezujući način. Sporazumi sa ovim zemljama potpisani u periodu od 1991. do 1996. godine. Na samitu u [Luksemburgu](#) odlučeno je da se započnu pregovori sa Mađarskom, Poljskom, Estonijom, Republikom Češkom, Slovenijom i Kiprom, da bi tri godine kasnije, na samitu u [Helsinkiju](#), bila doneta odluka da se otpočne sa pregovorima sa preostalih šest zemalja Letonijom, Litvanijom, Bugarskom, Rumunijom, Maltom i Slovačkom. Pregovori su se vodili unutar 31 oblasti koje u stvari predstavljaju [pravne tekovine Zajednice](#). Ovi sporazumi su uspešno okončani sa deset od dvanaest zemalja u periodu do 2003. godine da bi naredne godine, u junu mesecu, one i zvanično postale zemlje članice EU.

A gde je tu Balkan? Šta predstavlja pojam Zapadni Balkan? Dok su se gore pomenute države putem saradnje, pridruživanja i pregovora o priključenju približavale Evropskoj uniji zemlje Istočne Evrope su, usled građanskog rata koji je besneo između bivših jugoslovenskih republika (čije se posledice i danas itekako osećaju) sa promenljivim uspehom pratile ovaj integracioni proces .

Balkanske zemlje su različitim tempom išle ka Evropskoj uniji. Grčka je postala članica EZ/EU još 1981. godine. Slovenija, Bugarska i Rumunija su potpisnice Evropskih sporazuma, s time što je Slovenija , u odnosu na dve gore pomenute države, mnogo efikasnije i brže prošla sve prepreke, ispunila neophodne uslove i samim tim postala punopravna članica Evropske unije 2004 godine. Bugarska i Rumunija su zaključile svoje pregovore sa Unijom 2004 godine tako da se sa priličnom sigurnošću može pretpostaviti da će 2007. postati punopravni članovi EU.

Gde su, u međuvremenu, bile ostale balkanske zemlje u ovom procesu? U aprilu mesecu 1997. godine Opšti savet Evropske unije usvaja tzv. Politiku regionalnog pristupa za zemlje „Zapadnog Balkana“ (ovaj rogovatni termin označava zemlje bivše SFRJ bez Slovenije, sa Albanijom). Politika regionalnog pristupa je postavila političke i ekonomske uslove za otpočinjanje bilateralne saradnje sa ovim državama. Utemeljeni pristup je dopunjen inicijativom koja je nastala tri godine (maj 1999. godine) kasnije kada je Evropska komisija izašla sa projektom koji je poneo naziv Proces stabilizacije i pridruživanja.

[Proces stabilizacije i priključivanja](#) (PSP) po mnogo čemu podseća na Evropske sporazume koji su predstavljali *modus operandi* u priključenju Uniji zemalja Centralne i Istočne Evrope. PSP se, međutim, odlikuje i značajnim razlikama u odnosu na prava i obaveze država potpisnica i same EU, proizašle iz Evropskih sporazuma. Države Zapadnog Balkana su preuzele na sebe obavezu da sarađuju na regionalnom osnovu, što treba da obezbedi dugoročnu stabilnost regiona (zemlja ne može da napreduje u integraciji sa EU brže nego u integraciji sa zemljama u regionu), dok će Evropska unija otvoriti svoja tržišta i dati finansijsku pomoć. Formula je jasna: asocijacija - da, ali istovremeno/obavezno praćena stabilizacijom regiona!

PSP ima značajno naglašenu uslovljavajuću prirodu. Pored ispunjavanja kriterijuma iz Kopenhagena, od država Zapadnog Balkana se traži dosledno poštovanje Dejtonskih sporazuma i međunarodnih obaveza prema Međunarodnom krivičnom tribunalu u Hagu. Posmatrano sa druge strane, veoma pogodne strane ovog procesa za zemlje Zapadnog Balkana su mnogobrojne; perspektiva potencijalnog članstva daje veliki podstrek sprovođenju reformi, naglasak na regionalnoj saradnji kao preduslovu za buduće članstvo u Uniji će u mnogome doprineti stabilnosti regiona i, koliko toliko, potisnuti aveti prošlosti. PSP pruža regionu i značajne programe finansijske pomoći (npr. CARDS). Unija je, i pored naglašenog regionalnog karaktera, Procesom stabilizacije i pridruživanja primenila jedan fleksibilan pristup prema svakoj od država kada je u pitanju njihov učinak u postignutim reformama, ispunjavanju postavljenih uslova i, na kraju, približavanju EU. Ovakav „regata“ pristup imao je za posledicu da neke države napreduju brže od ostalih (npr. Hrvatska je započela pregovore sa EU, dok Srbija i Crna gora još uvek nisu dobile ni pozitivnu Studiju o izvodljivosti).

Samit u Solunu 2003. godine je još jednom potvrdio uverenje i stav najviših čelnika Unije da PSP vodi Članstvu u EU. Proces stabilizacije i pridruživanja je u prvoj polovini 2003. godine dopunjen Evropskim partnerstvom.

Bez obzira u kojoj fazi se pojedinačna zemlja nalazi u procesu PSP, ona će imati zaključen ugovor o Evropskom partnerstvu. Evropsko partnerstvo podrazumeva konkretizaciju obaveza zemalja Zapadnog Balkana i Evropske unije. Za razliku od prethodne faze kada se samo navodilo koje su reforme potrebne da bi se regija približila Evropskoj uniji, sada se navode kratkoročne i srednjoročne mere koje se trebaju sprovesti. Evropsko partnerstvo, projektovano za svaku od zemalja Zapadnog Balkana ponaosob shodno njihovim potrebama, treba da ubrza i pospeši izgradnju pravnih, institucionalnih osnova i administrativnih kapaciteta za usvajanje evropskih standarda i pravila. EU, takođe, uvodi nove instrumente kojima će potpomoći ovaj proces. Ovo podrazumeva njeno veće tehničko i finansijsko angažovanje radi podsticanja i ubrzanaja integracionih procesa u ovom regionu. Očigledno je, međutim, da će se ovaj proces u nekim svojim segmentima (uspostavljanje funkcionalne tržišne ekonomije, na primer) odvijati mnogo sporije nego u zemljama Srednje i Istočne Evrope.

Kakva je budućnost procesa integracije zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju? Kada i kojim redom će zemlje ovog regiona postati deo evropske porodice naroda ujedinjenh pod zastavom EU? Pitanja na koja se odgovori mogu samo nazirati. Možemo reći da među balkanskim zemljama postoji (barem) jedna stvar oko koje postoji opšte saglasje, a to je brza integracija u EU. Političke elite u zemljama Zapadnog Balkana listom ističu priključenje Evropskoj uniji kao svoj primarni cilj, misiju od suštinskog značaja za budućnost svake od zemalja ponaosob i regiona u celini. Da li svojim konkretnim akcijama one realizuju ovako postavljen cilj na najbolji i najefikasniji način - to je već drugo pitanje. Celom regionu se, i pored ostvarenog napretka, upućuju ozbiljne primedbe koje su vezane za funkcionalnost demokratskih institucija i podelu vlasti na svim nivoima, puno poštovanje ljudskih i manjinskih prava. Tu su još i problemi suzbijanja organizovanog kriminala i korupcije kao i rašomonska tumačenja oko značaja

saradnje ovih zemalja sa Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu za dalju integraciju u EU.

Van ovih, nazovimo ih problemima pravno-političke/institucionalne prirode, stoje i ekonomske prepreke za Zapadni Balkan. Trgovinske pogodnosti pružene ovim procesom (pre svega otvaranje tržišta Unije ukidanjem carina) nisu iskorišćene na najbolji način budući da zemlje u regionu, usled slabo razvijenih privrednih sistema, nedovoljne konkurentnosti i neusaglašenosti sa standardima i kvalitetima svojih roba i usluga sa onima u EU, nisu povećale svoju izvoznu moć na tržišta EU. Razloge za to treba tražiti u skromnoj nacionalnoj proizvodnji, slaboj konkurentnosti i izraženo nestabilnom tržišnom i poslovnom okruženju koje odbija strane investitore. Ovo jesu problemi koji postoje, ali to nisu problemi koji se ne mogu rešiti.

Prepreke i dalje postoje, ali proces je ipak pokrenut i povratka nema. Poslednje proširenje je dovelo Evropsku uniju na balkanske granice. Naš čežnjivi pogled sa ove, balkanske strane zlatnog kruga je mnogo bolji i pruža mnogo više nade od onog samo jednu deceniju pre. Ipak, ono što nas ne može radovati jeste da je to (i u dogledno vreme biće) pogled sa ove, druge strane.